

Wytyczne dla wnioskodawców do uzupełnienia formularza dotyczącego KWESTII ETYCZNYCH w projekcie badawczym

Formularz KWESTIE ETYCZNE stanowi część wniosku o finansowanie projektu badawczego i służy podniesieniu jakości badań oraz świadomości zagadnień etycznych, z którymi badacz może zmierzyć się w planowanych przez siebie przedsięwzięciach naukowych.

Podane informacje zostaną wykorzystane przez ekspertów do oceny projektu pod kątem etyki oraz dobrych praktyk wypracowanych dla poszczególnych dyscyplin. Nieprawidłowe lub niepełne wypełnienie formularza etycznego może być potraktowane przez zespół ekspertów jako przesłanka do niefinansowania wniosku.

Narodowe Centrum Nauki przygotowało wytyczne w celu ułatwienia wnioskodawcom wypełnienia ww. formularza. Zaproponowane pytania mają charakter pomocniczy.

Spis treści:

1. Badania na ludzkich zarodkach oraz materiale pozyskanym z ludzkich zarodków i płodów	2
2. Badania z udziałem ludzi	3
3. Ludzkie komórki/tkanki.....	7
4. Dane osobowe.....	10
5. Zwierzęta.....	12
6. Współpraca naukowa z krajami spoza Unii Europejskiej (UE).....	13
7. Środowisko, zdrowie i bezpieczeństwo (w tym badania na materiale genetycznie zmodyfikowanym)	17
8. Dziedzictwo kulturowe	19
9. Nadużycia i podwójne zastosowanie.....	20
10. Sekcje formularza wniosku w systemie ZSUN/OSF do podania dodatkowych informacji..	21

1. Badania na ludzkich zarodkach oraz materiale pozyskanym z ludzkich zarodków i płodów

Poniżej przedstawiamy te rodzaje badań, które nie mogą być finansowane ze środków Narodowego Centrum Nauki:

- badania skierowane na klonowanie ludzi w celach reprodukcyjnych;
- badania dotyczące modyfikowania ludzkiego materiału genetycznego mającego charakter dziedziczny;
- badania mające na celu tworzenie zarodków ludzkich wyłącznie do celów badań lub pozyskiwania komórek macierzystych, w tym techniki tzw. klonowania terapeutycznego przez transfer jądra komórek somatycznych.

Badania z wykorzystaniem ludzkich komórek macierzystych, zarówno pochodzących od osób dorosłych, jak i zarodków, mogą być finansowane w zależności od rodzaju i celu badań. Przed rozpoczęciem tego typu badań należy uzyskać zgodę odpowiedniej komisji etycznej ds. badań naukowych oraz sprawdzić ich zgodność z wewnętrznymi przepisami obowiązującymi w krajach członkowskich Unii Europejskiej (dalej: UE), we współpracy z którymi są prowadzone badania; dokumenty należy dołączyć do pierwszego raportu rocznego uwzględniającego okres, w którym rozpoczęto badania. Informacje na temat dopuszczalności badań z wykorzystaniem ludzkich embrionalnych komórek macierzystych (hESC) oraz ludzkich indukowanych pluripotencjalnych komórek macierzystych (hiPSC) znajdują się na stronie Human Pluripotent Stem Cell Registry (<https://hpscereg.eu/>).

Możliwości i dopuszczalność działalności badawczej na ludzkich embrionach określają szczegółowe przepisy obowiązujące na terenie RP, np. ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o leczeniu niepłodności.

1.1. Czy w badaniach będą wykorzystywane ludzkie zarodki?

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy podać informacje dotyczące:

- miejsca pochodzenia zarodka, tj. instytucja i kraj, oraz zgody dawcy na przekazanie go do badań naukowych (wyprowadzenia linii komórkowej);
- zapewnienia prywatności oraz ochrony danych osobowych dawcy zarodka;
- posiadania zgody odpowiedniej komisji bioetycznej (lub gdzie wnioskodawca będzie się o nią starał; instytucja i kraj) na użycie zarodków oddanych na cele naukowe.

1.2. Czy w planowanych badaniach wykorzystane będą tkanki lub komórki pochodzące z ludzkich zarodków lub płodów?

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy:

a) wziąć pod uwagę następujące kwestie:

- Czy są już ustalone linie komórkowe?
- Czy materiał będzie bezpośrednio pobierany z zarodków lub płodów w trakcie realizacji projektu?

b) podać informacje dotyczące:

- źródła pochodzenia komórek lub tkanek wraz z informacją o pozyskaniu świadomej zgody dawcy na przekazanie materiału do badań naukowych;
- posiadania lub pozyskania zgody odpowiedniej komisji (instytucja i kraj) na użycie zarodków lub ploidów oddanych na cele naukowe.

W przypadku modyfikacji genetycznych materiału należy wypełnić punkt 7.1.

1.3. Czy w planowanych badaniach będą wykorzystywane ludzkie embrionalne komórki macierzyste (hESC)?

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy:

a) wziąć pod uwagę następujące kwestie:

- Czy są to już ustalone linie komórkowe?
- Czy komórki te będą bezpośrednio pobierane z zarodków w trakcie realizacji projektu?

b) podać informacje dotyczące:

- podstaw prawnych zezwalających na przeprowadzenie badań;
- potwierdzenia, że linia komórkowa jest zarejestrowana w europejskim rejestrze <https://hpscereg.eu/>;
- posiadania lub pozyskania zgody odpowiedniej komisji bioetycznej (instytucja i kraj) na prowadzenie badań oraz świadomej zgody dawcy embrionu na wykorzystanie komórek do badań.

W przypadku modyfikacji genetycznych materiału należy wypełnić punkt 7.1.

2. Badania z udziałem ludzi

Przez badania z udziałem ludzi należy rozumieć wszelkie badania, w których uczestniczą ludzie. Badania takie mogą obejmować wywiady, obserwacje, użycie danych osobowych, pozyskiwanie próbek biologicznych, interwencje medyczne i psychologiczne, wykorzystanie wcześniej zebranych informacji, itd.

Udział uczestników badania musi być całkowicie dobrowolny i badacz musi pozyskać świadomą zgodę uczestników lub przedstawiciela ustawowego na udział w badaniach oraz zgodę odpowiedniej komisji przed rozpoczęciem prac. W przypadku badań, w których uzyskanie zgody uczestników nie jest uzasadnione ze względów metodologicznych, badacz powinien przedstawić powody odstąpienia od procedury pozyskiwania zgody oraz opisać jakie starania podjął, aby badania przeprowadzone zostały w sposób etyczny.

Zgodę właściwej komisji bioetycznej, komisji ds. etyki badań naukowych oraz oświadczenie o dokonaniu wpisu badania klinicznego do Centralnej Ewidencji Badań Klinicznych (jeżeli dotyczy) należy dołączyć do pierwszego raportu rocznego uwzględniającego okres, w którym rozpoczęto te badania.

W przypadku badań z udziałem ludzi prowadzonych we współpracy międzynarodowej muszą być prowadzone w sposób zgodny z prawem i zasadami etycznymi obowiązującymi

w państwie, którego współpraca naukowa dotyczy, a także zgodnie z normami obowiązującymi w Polsce. Tam, gdzie standardy są różne, obowiązują bardziej rygorystyczne wytyczne.

Ponadto należy rozważyć, czy kwestie etyczne mogą mieć wpływ na to, jak długo wyniki badań będą przechowywane, używane lub upowszechniane i komu można te wyniki przekazać (np. czy osoba uczestnicząca w badaniach zezwala na transfer danych lub próbek poza granice kraju); Patrz pkt 4.

2.1. Czy planowane badania odbywają się z udziałem ludzi?

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy:

a) wziąć pod uwagę następujące kwestie:

- Czy uczestnikami badań będą ochotnicy?
- Czy w badaniach będą uczestniczyć osoby mieszkające w innych krajach?
- Czy w grupie badanej będą osoby należące do mniejszości lub imigranci?
- Czy w grupie badanej będą osoby szczególnie wrażliwe, np. podatne na urazy psychiczne lub cierpiące na zaburzenia zdrowia psychicznego, chorzy terminalnie, ofiary traumatycznych przeżyć lub członkowie ich rodzin?
- Czy w grupie badanej są osoby posiadające ograniczoną zdolność do czynności prawnych?
- Czy uczestnikami planowanych badań są osoby pozbawione wolności?
- Czy w badaniach będą uczestniczyć kobiety ciężarne i karmiące?
- Czy uczestnikami badań są osoby niezdolne do samodzielnego wyrażenia zgody?
- Czy w grupie badanej są małoletni? Czy planowane badanie przyniesie im bezpośrednie korzyści?
- Czy wśród uczestników badania są osoby, które będą stanowiły grupę badaną lub grupę kontrolną w eksperymencie medycznym? Patrz pkt 2.3.
- Czy pozyskiwane dane oraz próbki od uczestników badań wymagają anonimizowania lub pseudonimizowania, np. ze względu na ich przyszłe wykorzystanie? Patrz pkt 4.
- Czy pozyskana zgoda od uczestników badania zawiera informacje dotyczące przyszłego wykorzystania próbek, materiału lub danych osobowych? Patrz pkt 4.
- Czy pozyskana zgoda od uczestników badania zawiera informację o możliwości wycofania się z badania w każdym jego momencie i bez ponoszenia jakichkolwiek negatywnych konsekwencji?
- Jaki będzie przewidywany sposób przechowywania i zabezpieczenia materiału badawczego oraz danych (w tym osobowych)? Patrz pkt 4.

b) podać informacje dotyczące:

- posiadania lub pozyskania świadomej zgody uczestników na udział w badaniach (w tym dziecka powyżej szesnastego roku życia) oraz jej formy (np. pisemna, ustna zarejestrowana);

- w przypadku badań, w których uzyskanie zgody uczestników nie jest uzasadnione ze względów metodologicznych, kroków i procedur, jakie podjął badacz, aby badania prowadzone były w sposób etyczny;
- posiadania lub pozyskania zgody odpowiedniej komisji bioetycznej lub ds. etyki badań naukowych właściwej dla danego kraju (instytucja i kraj);
- sposobu i formy (pisemnej, ustnej) poinformowania uczestników badania o celu i charakterze eksperymentu, także na temat możliwego ryzyka związanego z udziałem w badaniu;
- posiadania lub pozyskania pisemnej zgody przedstawiciela ustawowego i małoletniego na zasadach określonych w art. 25 wymóg uzyskania zgody osoby badanej na eksperyment medyczny ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r., o zawodzie lekarza i lekarza dentysty.

2.2. Czy planowane badania polegają na aktywnej interwencji fizycznej lub psychologicznej dotyczącej uczestników badania?

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy:

a) wziąć pod uwagę następujące kwestie:

- Czy badania uwzględniają techniki inwazyjne, np. biopsję, podanie środka kontrastującego, przezczaszkową stymulację magnetyczną?
- Czy planowane jest pobieranie próbek materiału biologicznego techniką nieinwazyjną, np. moczu, śliny?
- Czy badania polegają na celowej zmianie zachowania człowieka poprzez takie oddziaływania, jak różnego rodzaju interwencje, treningi lub oddziaływania psychoterapeutyczne (dotyczy to również sytuacji, gdy zamierzona interwencja ma przynieść korzyść badanemu, np. usprawnić jego pamięć)?
- Czy badania dotyczą kwestii wrażliwych lub wymagających zachowania szczególnej delikatności i rozwagi?
- Czy badania są długotrwałe, męczące, wyczerpujące fizycznie lub psychicznie?
- Czy badacz zaplanował w procedurze badania, metody ewentualnego odkłamania po zdarzeniach, w których brali udział uczestnicy badania?
- Czy badacz zaplanował udzielenie pomocy uczestnikom badania w sytuacji kryzysu, w tym odreagowania emocji?

b) podać informacje dotyczące:

- Rodzaju interwencji medycznej, pobieranego materiału biologicznego lub zastosowanej interwencji psychologicznej;
- ewentualnej procedury odkłamania lub odstąpienia od niej (jeżeli dotyczy);
- sposobu zminimalizowania ryzyka prowadzenia danego badania dla uczestników.

2.3. Czy w planowanych badaniach wykorzystany będzie ludzki materiał genetyczny?

Dane genetyczne traktuje się jako tzw. szczególne dane osobowe podlegające ochronie na podstawie art. 4 pkt 13 Ogólnego rozporządzenia o ochronie danych osobowych (dalej: RODO)

rozumiane jako dane osobowe dotyczące odziedziczonych lub nabytych cech genetycznych osoby fizycznej, które ujawniają niepowtarzalne informacje o fizjologii lub zdrowiu tej osoby i które wynikają w szczególności z analizy próbki biologicznej pochodzącej od tej osoby.

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy:

a) wziąć pod uwagę następujące kwestie:

- Czy badacz jest w posiadaniu świadomej zgody uczestników badania (pozyskanej w trakcie wcześniej prowadzonych badań) na wykorzystanie materiału do badań genetycznych w przyszłości? Patrz pkt 4.
- Czy badacz jest w posiadaniu zgody komisji bioetycznej (instytucja i kraj) zawierającej również procedury dotyczące przeprowadzenia badań genetycznych, które planowane są w projekcie?
- Jak zostanie zagwarantowane zabezpieczenie danych genetycznych na każdym etapie wykonywania badania?

b) podać informacje dotyczące:

- pozyskania lub posiadania zgody komisji bioetycznej zgodnie z ustawą z dnia 5 grudnia 1996 r., o zawodzie lekarza i lekarza dentystry;
- pozyskania lub posiadania świadomej zgody uczestników badania.

2.4. Czy planowane badania są eksperymentem medycznym zgodnie z ustawą z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodzie lekarza i lekarza dentystry (Dz. U. z 2018 r. poz. 617 ze zm.)?

Każdy eksperyment medyczny z udziałem ludzi może być przeprowadzony wyłącznie po uzyskaniu przez badacza pozytywnej opinii niezależnej komisji bioetycznej, wszelkie zmiany (np. dotyczące rodzaju i ilości pobieranego materiału lub miejsca pobrania) muszą być również zatwierdzone przez komisję.

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy:

a) wziąć pod uwagę następujące kwestie:

- Czy eksperyment medyczny ma charakter badawczy czy leczniczy?
- Czy eksperyment medyczny stanowi badanie kliniczne? Patrz pkt 2.5.
- Czy badanie będzie miało charakter jedno- czy wielośrodkowy?
- W jaki sposób będzie prowadzona rekrutacja uczestników badania?
- Kto będzie osobą odpowiedzialną za rekrutację?
- Czy istnieje konieczność rekrutacji osób zdrowych do grupy kontrolnej?
- Czy badania mają charakter eksperymentu medycznego z wykorzystaniem materiału biologicznego pochodzącego od osób żywych, zgodnie z ustawą z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodzie lekarza i lekarza dentystry? Patrz pkt 3.
- Czy badania mają charakter eksperymentu medycznego z wykorzystaniem materiału biologicznego pochodzącego od osób zmarłych (materiał pobrany od osób za życia)? Patrz pkt 3.

b) podać informacje dotyczące:

- miejsc realizacji (w przypadku badań wieloośrodkowych);
- posiadania lub pozyskania świadomej zgody osoby badanej na udział w eksperymencie medycznym lub wykorzystania odłączonych fragmentów ciała lub materiału biologicznego do badań;
- posiadania lub pozyskania zgody komisji bioetycznej zgodnie z ustawą z dnia 5 grudnia 1996 r., o zawodzie lekarza i lekarza dentysty.

2.5. Czy planowane badania stanowią niekomercyjne badanie kliniczne, które wymaga rejestracji w Centralnej Ewidencji Badań Klinicznych <https://www.clinicaltrialsregister.eu/> zgodnie z ustawą z dnia 6 września 2001 r. Prawo Farmaceutyczne (Dz. U. z 2017 r. poz. 2211 ze zm.) oraz ustawą z dnia 20 maja 2010 r. o wyrobach medycznych (Dz. U. z 2017 r. poz. 211 ze zm.)?

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy:

a) wziąć pod uwagę następujące kwestie:

- Czy badanie ma charakter jedno- czy wieloośrodkowy?
- W jaki sposób będzie prowadzona rekrutacja uczestników badania?
- Czy istnieje konieczność rekrutacji osób zdrowych do grupy kontrolnej?

b) podać informacje dotyczące:

- niekomercyjnego charakteru badań (w oddzielnej sekcji wniosku [Szczegółowe uzasadnienia niekomercyjnego charakteru badań, których elementem jest badanie kliniczne planowane z zastosowaniem produktu leczniczego lub wyrobu medycznego](#));
- miejsc realizacji badań (w przypadku badań wieloośrodkowych);
- posiadania lub pozyskania świadomej zgody uczestników badania;
- pozyskania lub posiadania zgody komisji bioetycznej (instytucja i kraj) zgodnie z ustawą z dnia 5 grudnia 1996 r., o zawodzie lekarza i lekarza dentysty;
- oświadczenia o dokonaniu wpisu badania klinicznego do Centralnej Ewidencji Badań Klinicznych.

3. Ludzkie komórki/tkanki

W tej sekcji należy podać informacje dotyczące badań, w których będą pobierane, wytwarzane lub używane ludzkie komórki lub tkanki (z wyjątkiem tych pochodzenia zarodkowego, patrz pkt 1), w tym również komórki lub linie komórkowe zmodyfikowane genetycznie, pozyskane: ze źródeł komercyjnych (biobanków), w trakcie badań w projekcie, z innych badań prowadzonych przez inne jednostki, z repozytoriów własnych. W sekcji tej należy również uwzględnić badania prowadzone na materiale biologicznym pozyskanym ze zwłok. Warunkiem dopuszczalności prowadzenia badań naukowych na materiale biologicznym ze zwłok jest pozyskanie zgody zmarłego wyrażonej za życia.

3.1. Czy w planowanych badaniach wykorzystywane będą ludzkie komórki lub tkanki dostępne komercyjnie, inne niż wskazane w pkt 1?

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy:

a) wziąć pod uwagę następujące kwestie:

- Czy w projekcie będą wykorzystane ludzkie komórki macierzyste, inne niż embrionalne?
- Czy komórki lub tkanki będą pozyskiwane z biobanków w Polsce, np. Polskiego Banku Komórek Macierzystych?
- Czy komórki lub tkanki będą pozyskiwane z biobanków spoza Polski (z jakich krajów)?
- Czy w projekcie będą wykorzystane ludzkie linie komórkowe zakupione w banku komórek, np. ATCC, ECACC, w tym linie komórkowe genetycznie modyfikowane?
- Czy komórki, linie komórkowe lub tkanki wykorzystane w badaniach są już w posiadaniu badacza realizującego projekt, czy będą zakupione w ramach realizacji projektu?
- Długość przechowywania materiału i jego utylizacja po zakończonym projekcie.

b) podać informacje dotyczące:

- źródeł pozyskania materiału (nazwa dostawcy);
- posiadanych certyfikatów autentyczności (instytucja i kraj) lub sposobu pozwalającego na potwierdzenie autentyczności komórek, linii komórkowych lub tkanek.

3.2. Czy w planowanych badaniach wykorzystywane będą ludzkie próbki biologiczne pozyskane w projekcie lub pochodzące ze źródeł niekomercyjnych?

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy:

a) wziąć pod uwagę następujące kwestie:

- Czy komórki lub tkanki zostaną pozyskane bezpośrednio od uczestników badania w trakcie realizacji zadań badawczych w projekcie? Patrz pkt 4.
- Czy badania będą prowadzone na komórkach, liniach komórkowych lub tkankach pozyskiwanych z innego projektu, laboratorium, innego podmiotu w kraju lub za granicą? Patrz pkt 4 i 6.
- Czy w projekcie będą pozyskiwane komórki macierzyste lub tworzone nowe linie komórkowe? Patrz pkt 4.
- Czy badania będą przeprowadzane na materiale biologicznym pochodzącym z usuniętych z ciała człowieka organów lub tkanek stanowiących odpady medyczne (np. amputowane kończyny, łożysko płodowe, skóra)? Patrz pkt 4.
- Czy badania naukowe będą wykonywane na materiale biologicznym pochodzącym od osób zmarłych (materiał pozyskany od osób za życia)?
- Czy badania naukowe będą wykonywane na materiale biologicznym pobranym ze zwłok? Patrz pkt 4.

- Czy materiał biologiczny będzie przeznaczony do natychmiastowego użycia w projekcie czy będzie przechowywany do wykorzystania w przyszłości? Patrz pkt 4.

b) podać informacje dotyczące:

- źródła pochodzenia komórek lub tkanek np. bezpośrednio od dawcy, darczyńcy, z repozytoriów własnych (instytucja i kraj);
- nazwy instytucji, w której materiał będzie pobierany (jeśli inny niż podmiot realizujący badania);
- procedur pobierania materiału, w tym warunków i czasu jego przechowywania;
- posiadania lub pozyskania zgody dawców na pobieranie, wykorzystanie i przechowywanie materiału biologicznego do celów naukowych, w tym również tzw. powtórnego użycia i użycia odpadów medycznych wraz ze wskazaniem właściciela tkanki;
- pozyskania lub posiadania zgody odpowiedniej komisji bioetycznej (instytucja i kraj) na pobranie lub wykorzystanie materiału biologicznego do badań naukowych (zakres wykorzystania materiału mieści się w zakresie zgody udzielonej przez dawcę);
- anonimizacji lub pseudonimizacji materiału (jeżeli dotyczy); Patrz pkt 4.;
- posiadania lub pozyskania umowy (instytucja i kraj) zezwalającej na przekazanie materiału biologicznego i danych osobowych pomiędzy instytucjami (np. ang. *Material Transfer Agreement*¹ i *Data Transfer Agreement*) lub innych dokumentów potwierdzających nawiązanie oficjalnej współpracy naukowej (jeżeli dotyczy);
- posiadania lub pozyskania informacji o istnieniu świadomej zgody osoby zmarłej wyrażonej za życia na wykorzystanie materiału biologicznego do badań naukowych po śmierci (jeżeli dotyczy);
- posiadania lub pozyskania informacji lub stanowiska właściwego prokuratora zgodnie z par. 4 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 października 2007 r. (jeśli materiał pobrano w trakcie sekcji sądowo-lekarskiej);
- posiadania lub pozyskania decyzji starosty na przekazanie zwłok NN do celów naukowych zgodnie z art. 10 ust. 2 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 1959 r. Nr 11, poz. 62 ze zm.) (jeżeli dotyczy).

W przypadku transferu komórek lub tkanek z kraju spoza UE należy wskazać podstawy prawne zezwalające na transport takiego materiału. Patrz pkt 6.

W przypadku modyfikacji genetycznych materiału należy wypełnić pkt 7.1.

---

¹ *Material Transfer Agreement* to umowa podpisana pomiędzy instytucjami regulująca zakres współpracy naukowej opartej na przekazaniu odczynników lub materiału biologicznego i danych osobowych, na mocy której odbiorca wykorzysta je do własnych celów naukowych. Dokument ten określa prawa darczyńcy i odbiorcy, w tym szczególnie te dotyczące własności, prawa patentowego i prawa własności intelektualnej. Umowa ta powinna być podpisana przez przedstawicieli obu jednostek przed przesłaniem odczynników i próbek. W przypadku przekazania ludzkiego materiału biologicznego dokument ten powinien zawierać informacje o zgodzie na ich pobranie wyrażonej przez odpowiednie komisje ds. etyki oraz świadomej zgodzie dawców lub uczestników badania, łącznie z informacją o zgodzie na przekazanie ich poza granice kraju.

4. Dane osobowe

W sekcji tej należy podać informacje dotyczące wszystkich procesów związanych z danymi osobowymi, niezależnie od metod ich pozyskiwania, przetwarzania, organizowania, użycia i przechowywania.

Zgodnie z art. 4 pkt 1 RODO dane osobowe to informacje o zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania osobie fizycznej; „osobie, której dane dotyczą”. W szczególności identyfikatorami takimi mogą być:

- imię i nazwisko, numer identyfikacyjny, dane o lokalizacji, identyfikator internetowy;
- jeden bądź kilka szczególnych czynników określających fizyczną, fizjologiczną, genetyczną, psychiczną, ekonomiczną, kulturową lub społeczną tożsamość osoby fizycznej.

Informacje niepodlegające przepisom RODO dotyczą informacji anonimowych lub danych osobowych zanonimizowanych w taki sposób, że w ogóle nie można zidentyfikować osób, których dotyczą lub danych osób zmarłych.

Tworząc zapisy dotyczące pozyskiwania, przetwarzania i przechowywania danych osobowych zawarte w formularzu świadomej zgody uczestnika badania należy wziąć pod uwagę art. 5 lit. e RODO, zezwalający na przechowywanie danych osobowych w formie umożliwiającej identyfikację osoby, której dane dotyczą, przez okres dłuższy, niż jest to niezbędne do celów, dla których dane te są przetwarzane. Szczególnie ważne jest uwzględnienie w tych zapisach zgody na ewentualny transfer danych osobowych poza podmiot prowadzący badania, w tym do krajów UE lub poza nie.

4.1. Czy planowane badania wiążą się z przetwarzaniem danych osobowych?

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy:

a) wziąć pod uwagę następujące kwestie:

- Czy pozyskiwane lub przetwarzane dane osobowe należą do szczególnej kategorii danych osobowych, tj. dotyczą np.: zdrowia, informacji genetycznej, życia intymnego, poglądów politycznych, przynależności etnicznej, obrzędów, przekonań i wierzeń religijnych?
- Czy będą pozyskiwane, przetwarzane, użyte lub przechowywane dane biometryczne, zdrowotne lub genetyczne?
- Czy badania wiążą się z metodami ciągłego namierzania lub obserwacją uczestników, np. nagrywanie audio lub video, monitoring, geolokalizacja lub inne formy przetwarzania danych, które mogą skutkować ryzykiem pogwałcenia wolności i praw osobistych uczestników?
- Czy dane osobowe będą anonimizowane²?
- Czy dane osobowe będą pseudonimizowane³?

² Anonimizacja – to proces polegający na nieodwracalnym usunięciu wszystkich informacji, które w jakikolwiek sposób umożliwiają identyfikację określonej osoby, jakiej dane dotyczą, przez administratora danych lub osobę trzecią. Zanonimizowane dane nie są już danymi osobowymi, ponieważ na ich podstawie nie jest możliwe zidentyfikowanie osoby, której dane zostały poddane temu procesowi.

³ Pseudonimizacja – to proces polegający na przetworzeniu danych osobowych w taki sposób, by nie można ich było już przypisać konkretnej osobie, której dane dotyczą, bez użycia dodatkowych informacji, pod warunkiem, że takie dodatkowe informacje są przechowywane osobno i są objęte środkami technicznymi i organizacyjnymi

b) podać informacje dotyczące:

- rodzaju pozyskiwanych danych osobowych oraz sposobu ich ochrony;
- uzasadnienia przetwarzania szczególnej kategorii danych osobowych;
- sposobów anonimizacji lub pseudonimizacji danych osobowych lub powodów, dla których nie można tego przeprowadzić;
- oceny ryzyka bezpieczeństwa danych osobowych.

4.2. Czy w planowanych badaniach wykorzystane będą dane osobowe pochodzące z innych źródeł, spoza podmiotu realizującego badania?

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy:

a) wziąć pod uwagę następujące kwestie:

- Czy na pozyskanie danych osobowych potrzebne jest uzyskanie zgody administratora danych?
- Czy dane są anonimizowane lub pseudonimizowane?
- Czy dane osobowe pochodzą ze źródeł dostępnych publicznie?
- Czy planowany jest eksport danych osobowych poza kraje UE?
- Czy planowany jest import danych osobowych z krajów UE lub spoza niej?

b) podać informacje dotyczące:

- rodzaju i źródła pozyskania danych osobowych (instytucja i kraj);
- uzasadnienia przetwarzania danych osobowych pochodzących ze źródeł zewnętrznych;
- zgodności pozyskiwania danych osobowych z prawem kraju, w którym dane były zbierane;
- sposobu anonimizacji lub pseudonimizacji danych osobowych lub powodów, dla których nie można tego przeprowadzić;
- zgody administratora danych na ich przetwarzanie przez podmiot realizujący badania;
- publicznej dostępności danych osobowych i możliwości wykorzystania ich w projekcie;
- zgody na transfer danych osobowych poza podmiot prowadzący badania (lub do niego), w tym do lub z krajów UE lub spoza UE.

Dane osobowe podlegają obowiązkowi wyrażenia świadomej i dobrowolnej zgody uczestnika badania (lub przedstawiciela ustawowego) na ich przetwarzanie. Zgodnie z zasadą minimalizowania danych osobowych w badaniach naukowych nie należy pozyskiwać danych osobowych ponad te, które są wymagane do rzetelnego udokumentowania prowadzonych badań. Zaleca się ścisłą współpracę badacza z Inspektorem Ochrony Danych (IOD) w podmiocie realizującym badania w celu zapewnienia zgodnej z prawem ochrony danych osobowych zarówno uczestników badania, jak i osób realizujących badania.

---

uniemożliwiający ich przypisanie zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania osobie fizycznej. Dane osobowe poddane pseudonimizacji pozostają danymi osobowymi w rozumieniu przepisów RODO.

5. Zwierzęta

Sekcja ta dotyczy doświadczeń prowadzonych na zwierzętach lub badań, w których będą wytwarzane lub używane zwierzęce komórki lub tkanki (w tym pochodzenia embrionalnego, płodowego i larwalnego) pozyskane: ze źródeł komercyjnych, w trakcie badań w projekcie, z innych badań prowadzonych przez inne podmioty oraz z repozytoriów własnych (biobanków).

W przypadku pracy z genetycznie zmodyfikowanymi zwierzętami lub hodowlami komórkowymi pochodzącymi od zwierząt zmodyfikowanych genetycznie należy wypełnić również pkt 7.1.

W przypadku badań na zwierzętach prowadzonych we współpracy międzynarodowej eksperymenty muszą być prowadzone w sposób zgodny z prawem i zasadami etycznymi obowiązującymi w państwie, którego współpraca naukowa dotyczy, a także zgodnie z normami (w tym dobrostanem zwierząt) obowiązującymi w Polsce. Tam, gdzie standardy są różne, obowiązują bardziej rygorystyczne wytyczne. W przypadku transferu zwierzęcego materiału biologicznego z innego podmiotu realizującego badania, w tym za granicą, obowiązują zasady jak w przypadku transferu materiału biologicznego pochodzącego od ludzi (patrz pkt 3).

Zgodę lokalnej komisji etycznej ds. doświadczeń na zwierzętach, zgodę Ministra Środowiska na zamknięte użycie GMO oraz inne zezwolenia odpowiednich organów należy dołączyć do raportu rocznego uwzględniającego okres, w którym rozpoczęto badania na zwierzętach.

5.1. Czy w planowanych badaniach wykorzystywane będą zwierzęta kręgowo lub głowonogi?

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy:

a) wziąć pod uwagę następujące kwestie:

- Czy w badaniach będą wykorzystane zwierzęta laboratoryjne?
- Czy w badaniach będą wykorzystane dorosłe formy osobnicze, formy larwalne lub embrionalne?
- Czy w badaniach będą wykorzystane zwierzęta z rzędu naczelnych?
- Czy w badaniach będą wykorzystane zwierzęta gospodarskie?
- Czy badania będą prowadzone na zwierzętach wolno żyjących (dzikich)?
- Czy badania będą prowadzone na zwierzętach objętych ścisłą ochroną gatunkową zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 6 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt? Patrz pkt 7.2.
- Czy badania będą prowadzone na zwierzętach gatunków obcych, zakwalifikowanych przez Ministra Środowiska do zwierząt, które w przypadku uwolnienia do środowiska przyrodniczego mogą zagrozić gatunkom rodzimym lub siedliskom przyrodniczym?
- Czy w projekcie planowane jest wykorzystanie zwierząt ze źródeł komercyjnych, czy z własnych hodowli?
- Czy w projekcie planowane jest wykorzystanie zwierząt pochodzących z innych instytucji, w ramach współpracy naukowej (instytucja i kraj)?

b) podać informacje dotyczące:

- gatunku zwierząt i źródła ich pozyskania, np. nazwy dostawcy lub darczyńcy;
- posiadania lub pozyskania zgody lokalnej komisji etycznej ds. doświadczeń na zwierzętach (instytucja i kraj);
- posiadania lub pozyskania zezwolenia regionalnego dyrektora ochrony środowiska lub Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska (jeżeli dotyczy);
- kto będzie odpowiedzialny za przeprowadzenie doświadczeń na zwierzętach.

5.2. Czy w planowanych badaniach wykorzystywany będzie materiał biologiczny pochodzący od zwierząt (np. krew, mocz lub inne)?

W przypadku badań, w których ma miejsce pobieranie materiału biologicznego, należy zwrócić szczególną uwagę na zastosowanie procedur, które ograniczają u badanych zwierząt odczuwanie bólu, cierpienia, stresu lub uszkodzenia organizmu. W przypadku, gdy uniknięcie śmierci zwierząt w wyniku procedury jest niemożliwe – procedurę należy zaplanować i wykonać tak, aby prowadziła do śmierci jak najmniejszej liczby wykorzystywanych zwierząt i aby okres oraz intensywność cierpienia tych zwierząt ograniczony był do minimum.

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy podać informacje dotyczące:

- gatunku zwierząt,
- rodzaju materiału biologicznego, sposobu jego pozyskania;
- informacji o wyprowadzonych liniach komórkowych (jeżeli dotyczy);
- źródła pozyskania, np. w trakcie realizacji projektu, własne repozytoria, nazwa instytucji darczyńcy, kraj pochodzenia materiału biologicznego;
- posiadania lub pozyskania umowy zezwalającej na transfer materiału biologicznego pomiędzy instytucjami (*Material Transfer Agreement*) (jeżeli dotyczy).

5.3. Czy w planowanych badaniach wykorzystywane będą zwierzęce tkanki, komórki lub linie komórkowe dostępne komercyjnie?

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy podać informacje dotyczące:

- rodzaju komórek lub tkanek; źródła pozyskania linii komórkowych lub tkanek np. kraju pochodzenia materiału biologicznego, nazwę dostawcy;
- posiadanych certyfikatów autentyczności lub sposobu pozwalającego na potwierdzenie autentyczności tkanek, komórek.

6. Współpraca naukowa z krajami spoza Unii Europejskiej (UE)

Ta sekcja dotyczy badań prowadzonych we współpracy z krajami spoza UE. Są to badania:

- w części lub w całości realizowane w krajach spoza UE;
- w których uczestnikami są osoby spoza UE;
- w których materiał jest eksportowany lub importowany z krajów spoza UE.

Badania prowadzone poza UE, niezależnie od prawa obowiązującego w danym kraju, przede wszystkim muszą być dozwolone pod względem prawnym i etycznym w Polsce. Ponadto badania muszą być zgodne z międzynarodowymi deklaracjami, których sygnatariuszami są dane kraje np. Protokołu z Nagoi, Konwencji o różnorodności biologicznej, a w przypadku krajów o niskim lub średnim dochodzie, ze standardami postępowania opisanymi w dokumencie „Global Code of Conduct for Research in Resource-Poor Settings” (www.globalcodeofconduct.org), który został przyjęty przez Narodowe Centrum Nauki.

Korzystając z zasobów pochodzących z krajów spoza UE, w tym materiału ludzkiego lub zwierzęcego, chronionych gatunków roślin i zwierząt, ludzkich szczątków, materiałów o wartości historycznej, należy respektować tradycje kulturowe danego kraju oraz uwzględniać obopólne korzyści z postępu naukowo-technicznego osiągniętego dzięki badaniom naukowym. Jest to szczególnie ważne w przypadku prowadzenia badań w krajach o niskim lub średnim dochodzie (zgodnie z definicją Banku Światowego), w przypadku których należy zwrócić szczególną uwagę na zaangażowanie lokalnych grup badawczych, uczestników oraz interesariuszy badań w cały proces badawczy, począwszy od planowania, a skończywszy na publikacji wyników badania, uzyskaniu informacji zwrotnej i oceny zrealizowanego badania.

6.1. Czy działania związane z badaniami podejmowanymi w krajach spoza UE stanowią mogą ryzyko pojawienia się wątpliwości natury etycznej?

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy:

a) wziąć pod uwagę następujące kwestie:

- Czy zaplanowane działania są akceptowalne pod względem zasad etyki badań obowiązujących w tych krajach?
- Czy zaplanowane działania mogą prowadzić do stygmatyzacji, inkryminacji, dyskryminacji lub innego naruszenia dóbr osobistych uczestników badania?
- Czy zaplanowane działania mogą prowadzić do naruszenia interesu lokalnej społeczności?
- Czy zaplanowano działania mające na celu ochronę dóbr osobistych uczestników badania lub lokalnej społeczności?
- Czy informacje przekazywane uczestnikom badania są dla nich zrozumiałe?
- Czy lokalne grupy badawcze, uczestnicy oraz interesariusze badań zostali zaangażowani w przygotowanie projektu i, jeśli jest to uzasadnione, opracowanie publikacji raportujących jego wyniki na zasadzie współautorstwa?
- Czy zaplanowano uzyskanie oceny zwrotnej na temat zrealizowanych badań od uczestników oraz interesariuszy badań?
- Czy prowadzący badania podejmą wszelkie możliwe starania, by nie narażać uczestników badania (w tym zwłaszcza społeczności o ograniczonym dostępie do służby zdrowia i świadczeń medycznych) na zagrożenie wynikające z sytuacji pandemii, epidemii i innych zagrożeń dla zdrowia publicznego?

b) podać informacje dotyczące:

- wątpliwości natury etycznej, związanych ze specyfiką realizacji projektu w krajach spoza UE;
- analizy ryzyka i korzyści płynących ze współpracy;

- potwierdzenia, że czynności podejmowane w krajach spoza UE mogą być prowadzone zgodnie z prawem i ze standardami etycznymi przyjętymi w tych krajach.

6.2. Czy w badaniach planowane jest użycie lokalnych zasobów ludzkich, kulturowych lub naturalnych, np. udział ludzi, zwierząt, roślin, materiału genetycznego ludzi lub zwierząt, szczątków ludzkich, materiału o wartości historycznej, roślin lub zwierząt chronionych itp.?

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy podać informacje dotyczące:

- rodzaju lokalnych zasobów, które będą wykorzystane w badaniach;
- posiadania lub pozyskania zgody odpowiedniej komisji bioetycznej (instytucja i kraj), szczególnie w przypadku badań genetycznych na materiale ludzkim (jeżeli dotyczy);
- w przypadku badań na materiale genetycznym respektowania zapisów Protokołu z Nagoi do konwencji o różnorodności biologicznej (jeżeli dotyczy);
- posiadania umowy potwierdzającej współpracę naukową pomiędzy instytucją /instytucjami naukowymi za granicą;
- posiadania lub pozyskania zezwoleń lub zgód odpowiednich organów państwowych na wykorzystanie lokalnych zasobów kulturowych lub naturalnych, np. archeologicznych, historycznych, chronionych roślin lub zwierząt; Patrz pkt. 8.

6.3. Czy w ramach badań planowany jest import lub eksport materiału badawczego z krajów spoza UE?

W przypadku transportu ludzkich komórek lub tkanek zobacz pkt 3, w przypadku transferu danych patrz pkt 4.

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy podać informacje dotyczące:

- rodzaju importowanego materiału;
- rodzaju eksportowanego materiału;
- posiadania lub pozyskania umowy (instytucja i kraj) zezwalającej na przekazanie materiału, w tym materiału biologicznego i danych osobowych pomiędzy instytucjami (np. *Material Transfer Agreement* lub *Data Transfer Agreement*) lub innych dokumentów potwierdzających nawiązanie oficjalnej współpracy naukowej (jeżeli dotyczy);
- posiadania lub pozyskania zgody na wywóz zasobów do krajów spoza UE (jeżeli dotyczy);
- posiadania lub pozyskania zgody odpowiednich władz na przywóz materiałów (np. szczątków ludzkich, artefaktów) do Polski (jeżeli dotyczy), z wyszczególnieniem tych materiałów oraz nazwą instytucji aprobującej;
- zgody na wywiezienie materiałów z polskich instytucji (jeżeli dotyczy).

6.4. Jeśli zaplanowane badania obejmują kraje o niskim lub średnim dochodzie, czy przewiduje się podział korzyści wynikających z realizacji projektu?

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy:

a) wziąć pod uwagę następujące kwestie:

- Czy realizacja badań przyczyni się do rozwoju lokalnej wiedzy specjalistycznej?
- Czy realizacja badań przyczyni się do rozwoju infrastruktury badawczej w danym kraju?
- Czy realizacja badań może przyczynić się do wyczerpania lokalnych zasobów wykwalifikowanych pracowników, np. pielęgniarek, personelu laboratoryjnego?
- Czy realizacja badań przyczyni się do dystrybucji wyników, dostępu do danych, transferu technologii lub publikacji w danym kraju?
- Czy realizacja badań może zaowocować korzyścią dla lokalnej społeczności (zasoby majątkowe, sprzęt)?
- Czy zaangażowano lokalne grupy badawcze w przygotowanie projektu?
- Czy zaplanowane badania będą realizowane we współpracy z lokalnymi grupami badawczymi?
- Czy uwzględniono/przewidziano korzyści płynące z planowanych badań dla grup uczestniczących (*benefit sharing*), jak: przekazanie wyników badań, wynagrodzenie, inne produkty dla lokalnej społeczności, itp.?
- Czy lokalni współpracownicy i eksperci będą zaangażowani w analizę wyników badań oraz w ich publikowanie na zasadzie współautorstwa?

b) podać informacje dotyczące:

- instytucji, z którą/z którymi nawiązano współpracę;
- planu zaangażowania współpracowników w realizację badań i publikację wyników;
- bezpośrednich korzyści dla uczestników badań lub lokalnych społeczności.

6.5. Czy sytuacja w danym kraju mogłaby narazić osoby biorące udział w badaniach na ryzyko?

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy:

a) wziąć pod uwagę następujące kwestie:

- Czy badania będą prowadzone w miejscach szczególnego kultu religijnego?
- Czy badania będą prowadzone w rezerwach, parkach narodowych lub miejscach stanowiących miejsca szczególnie ważne kulturowo dla lokalnej społeczności?
- Czy badania będą prowadzone w krajach o niestabilnej sytuacji politycznej? Patrz również pkt 7.3.
- Czy badania niosą ryzyko zdrowotne dla uczestników badania, w tym w kontekście sytuacji pandemii/epidemii?

b) podać informacje dotyczące:

- źródeł ewentualnego ryzyka;
- kroków podjętych w celu wyeliminowania ryzyka.

7. Środowisko, zdrowie i bezpieczeństwo (w tym badania na materiale genetycznie zmodyfikowanym)

Sekcja dotyczy badań, które mogą niekorzystnie wpływać na środowisko naturalne, zwierzęta i rośliny oraz zdrowie i bezpieczeństwo osób zaangażowanych w badania.

7.1. Czy planowane badania obejmują wykorzystanie mikroorganizmów, organizmów, tkanek lub komórek genetycznie zmodyfikowanych (GMO, GMM)?

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy:

a) wziąć pod uwagę następujące kwestie:

- Czy planuje się badania na genetycznie zmodyfikowanych mikroorganizmach (GMM) lub organizmach (GMO)?
- Czy w planowanych badaniach będą wykorzystywane jakiegokolwiek komórki, linie komórkowe lub tkanki, w których wprowadzono modyfikacje genetyczne?
- Czy planowane jest samodzielne dokonywanie modyfikacji genetycznych w materiale biologicznym?
- Do której kategorii zamkniętego użycia GMM i GMO zaliczane są wykorzystane w badaniach mikroorganizmy i organizmy?
- Czy badania zakładają zamierzone uwolnienie GMO do środowiska?
- Jakie szkodliwe skutki dla ludzi, zwierząt lub roślin mogą wywołać wykorzystane w badaniach GMO i GMM?

b) podać informacje dotyczące:

- charakterystyki rodzaju GMO/GMM;
- oceny zagrożeń dla środowiska i zdrowia ludzi w przypadku badań z zamkniętym użyciem GMM kategorii III i IV;
- sposobów przeciwdziałania zagrożeniom i ich potencjalnym skutkom;
- posiadania lub pozyskania zezwolenia z Ministerstwa Środowiska na prowadzenie Zakładu Inżynierii Genetycznej przez podmiot realizujący badania;
- posiadania lub pozyskania zgody Ministra Środowiska za zamknięte użycie GMM, zamknięte użycie GMO lub zamierzone uwolnienie GMO do środowiska w ramach planowanego projektu.

7.2. Czy planowane badania dotyczą gatunków zwierząt lub roślin chronionych lub obszarów chronionych?

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy:

a) wziąć pod uwagę następujące kwestie:

- Jakiej kategorii obszarów chronionych dotyczą badania zaproponowane w projekcie?
- Czy realizacja badań wymaga pozyskania materiału w postaci roślin, grzybów, zwierząt na terenach chronionych?
- Czy badania dotyczą zbioru dziko występujących roślin lub grzybów chronionych?
- Czy realizacja badań wymaga pozyskania próbek skał, osadów i skamieniałości?
- Czy realizacja badań wymaga niszczenia gleby?
- Czy badania obejmują chwytanie lub zabijanie dziko występujących zwierząt?

b) podać informacje dotyczące:

- posiadania lub sposobu uzyskania zezwolenia na odstępstwa od zakazów, o których mowa w art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (jeżeli dotyczy);
- posiadania lub sposobu uzyskania zgody dyrektora parku narodowego lub osoby sprawującej nadzór nad innymi obszarami chronionymi na wykonywanie badań naukowych (rodzaj obszaru chronionego, rodzaj materiału badawczego);
- ewentualnych zagrożeń wynikających z badań mających wpływ na środowisko, zwierzęta lub rośliny;
- uzasadnienia braku rozwiązań alternatywnych dla prowadzonych badań.

7.3. Czy planowane badania wymagają zastosowania czynników lub warunków, które mogą być szkodliwe dla ludzi, w tym personelu badawczego?

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy:

a) wziąć pod uwagę następujące kwestie:

- Czy w badaniach będą używane szkodliwe dla zdrowia czynniki chemiczne?
- Czy w badaniach będą używane szkodliwe dla zdrowia czynniki fizyczne?
- Czy badania prowadzone są na materiale biologicznym mogącym być źródłem zagrożeń dla personelu badawczego, np. patogenów?
- Czy badacz posiada certyfikaty od dostawców zwierząt, próbek biologicznych, linii komórkowych poświadczających czystość tego materiału pod kątem zakażeń patogenami?
- Czy planuje się przeprowadzenie testów na zbadanie próbek biologicznych, linii komórkowych pod kątem zakażeń patogenami? (jeżeli dotyczy)
- Czy badania prowadzone są na zwierzętach niebezpiecznych dla zdrowia i życia ludzi?
- Czy badania prowadzone będą w krajach, w których istnieje podwyższone ryzyko zachorowania na choroby tropikalne?
- Czy badania prowadzone będą w trudnych warunkach klimatycznych lub geograficznych?
- Czy badania będą prowadzone w krajach o niestabilnej sytuacji politycznej?

b) podać informacje dotyczące:

- kategorii szkodliwych czynników lub warunków, na działanie których narażeni są uczestnicy badania lub personel badawczy;
- środków lub działań podjętych w celu zminimalizowania ryzyka narażenia personelu badawczego na szkodliwe działanie;
- przewidywanego ryzyka związanego z udziałem w badaniu naukowym oraz określenie sposobu postępowania w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa i zdrowia uczestników badania naukowego oraz personelu wraz z informacjami dotyczącymi ubezpieczenia uczestników badania naukowego i rekompensaty na pokrycie potencjalnych szkód powstałych w związku z realizacją tego badania (jeżeli dotyczy).

8. Dziedzictwo kulturowe

Sekcja dotyczy badań wykorzystujących lub mających wpływ na zasoby dziedzictwa kulturowego, obszarów chronionych kulturowo, zamieszkujących ich ludzi, środowiska naturalnego, zwierząt i roślin z nimi związanych.

Korzystając z zasobów dziedzictwa kulturowego, należy respektować tradycje kulturowe danego kraju oraz uwzględniać obopólne korzyści z postępu naukowo-technicznego osiągniętego dzięki badaniom naukowym. Jest to szczególnie ważne w przypadku prowadzenia badań w krajach o niskim lub średnim dochodzie (zgodnie z definicją Banku Światowego).

8.1. Czy w badaniach planowane jest użycie zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym ludzi, flory i fauny, ich materialnych pozostałości, materialnych i niematerialnych wytworów kultury oraz obszarów chronionych ze względu na ich wartość kulturową? (TAK/NIE)

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy podać informacje dotyczące:

- rodzaju i charakterystyki zasobów dziedzictwa kulturowego oraz obszarów chronionych kulturowo, które będą wykorzystywane w badaniach nieinwazyjnych w obszarze dziedzictwa kulturowego;
- rodzaju i charakterystyki zasobów dziedzictwa kulturowego i obszarów chronionych kulturowo oraz wpływu przeprowadzonych badań na te zasoby/obszary i wpływu na ich ewentualną modyfikację w przypadku badań inwazyjnych w obszarze dziedzictwa kulturowego;
- rodzaju i pochodzenia próbek, które będą wykorzystywane w przypadku badań specjalistycznych z wykorzystaniem szczątków ludzkich i zwierzęcych o wartości historycznej;
- sposobu i źródła pozyskania innego materiału badawczego;
- posiadania lub pozyskania zgody potencjalnych uczestników na udział w badaniach lub uzasadnienie przypadków, dla których pozyskanie takiej zgody jest niemożliwe (jeżeli dotyczy);
- uwzględnienia opinii, postaw i praktyk aktualnych mieszkańców obszarów chronionych kulturowo lub na których zlokalizowane są elementy badanego dziedzictwa (np. stanowiska archeologiczne);

- posiadania lub pozyskania zezwoleń lub zgód odpowiednich organów państwowych (instytucja i kraj) na wykorzystanie lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego lub obszarów chronionych ze względu na ich wartość kulturową;
- posiadania lub pozyskania zgody odpowiednich władz na przywóz materialnych wytworów kultury do Polski.

9. Nadużycia i podwójne zastosowanie

9.1. Czy w badaniach planowane jest wykorzystanie lub wytworzenie produktu podwójnego zastosowania (np. patogeny, oprogramowanie, technologie), które mogą mieć potencjał wykorzystania w operacjach cywilnych lub wojskowych?

Produkty podwójnego zastosowania to towary, oprogramowanie i technologie, które mogą być wykorzystywane zarówno do celów cywilnych, jak i wojskowych. Unia Europejska, w trosce o międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo, kontroluje eksport, tranzyt i pośrednictwo w handlu produktami podwójnego zastosowania i zapobiega rozprzestrzenianiu broni masowego rażenia.

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy:

a) wziąć pod uwagę:

- Czy towary lub informacje będące efektem realizacji projektu mogą wymagać licencji na wywóz poza kraje UE zgodnie z EU *Export Control Regulation No 428/2009*?

b) podać następujące informacje:

- kategorię towarów umieszczonych na liście kontrolnej stanowiącej załącznik I do Rozporządzenia unijnego nr 428/2009;
- sposób uzyskania zgody na wywóz tych towarów poza kraje UE;
- sposób uzyskania zgody na opublikowanie wyników badań spełniających kryterium podwójnego zastosowania.

9.2. Czy planowane badania mogą być źródłem nadużyć, przestępstw, ataków terrorystycznych?

Jeżeli wybrano opcję „TAK”, należy:

a) wziąć pod uwagę następujące kwestie:

- Czy materiały, metody, technologie lub wiedza będąca efektem realizacji projektu mogą wyrządzić szkody ludziom, zwierzętom lub środowisku?
- Czy materiały, metody, technologie lub wiedza będąca efektem realizacji projektu mogą być wykorzystane do działań przestępczych lub terrorystycznych?
- Czy rezultaty proponowanych badań mogą dotyczyć kwestii godzących w prawa człowieka np. dotyczyć dyskryminacji lub stygmatyzacji?

b) podać następujące informacje:

- ocenę ryzyka wystąpienia nadużyć (w celach przestępczych, czy też na szkodę środowiska i/lub ludzi);
- kroki podjęte w celu uniemożliwienia nieetycznego wykorzystania wyników badań.

10. Sekcje formularza wniosku w systemie ZSUN/OSF do podania dodatkowych informacji:

Jeżeli udzielono odpowiedzi „TAK” na którekolwiek z pytań w formularzu, należy przedstawić:

1. *Opis działań podjętych w celu zapewnienia wykonywania badań zgodnie z zasadami dobrej praktyki w danej dziedzinie/dyscyplinie naukowej oraz informacja, czy jakieś zgody zostały już wydane, bądź informacje, jak te warunki zostaną spełnione (w języku angielskim) do 10 000 znaków.*

Jeżeli udzielono odpowiedzi „TAK” na pytanie czy planowane badania stanowią niekomercyjne badanie kliniczne, patrz pkt 2.5., należy przedstawić:

2. *Szczegółowe uzasadnienia niekomercyjnego charakteru badań, których elementem jest badanie kliniczne planowane z zastosowaniem produktu leczniczego lub wyrobu medycznego (w języku angielskim) do 2500 znaków.*